

**ŠTEFAN KUCÍK – JAROSLAV VACULÍK A KOL.:  
SLOVENSKÉ A ČESKÉ KRAJANSKÉ HNUTIE V USA  
(DO ROKU 1918).  
UNIVERSUM, PREŠOV 2014.**

Marek Šmíd

Předkládaná kniha *Slovenské a české krajanské hnutie v USA* (do roku 1918) kolektivu autorů v čele se Štefanem Kucíkem a Jaroslavem Vaculíkem zajímavým způsobem popisuje české a slovenské krajanské hnutí ve Spojených státech amerických, v období od konce 19. století, přes zkušenost českého a slovenského zahraničního odboje v době první světové války, do vzniku Československa v roce 1918. Monografie je současně výstupem autorů z grantového projektu *Slovenské a české krajanské hnutie v USA*.

Autoři studií jsou významní čeští i slovenští historikové, kteří se tématem emigrace do Spojených států amerických dlouhodobě zabývají. Prvního uvedeného autora, Štefana Kucíka, nemusíme podrobně představovat, protože jsme jej již představili na stránkách *Soudobých dějin* 21/2014, kdy jsme recenzovali jeho knihu *Podiel amerických Slovákov na autonomistickom hnutí na Slovensku* (2011). Štefan Kucík v současnosti působí jako odborný asistent na Pedagogické fakultě Katolické univerzity v Ružomberku, odborně se zaměřuje na slovenské dějiny 19. a 20. století, zejména na slovenské vystěhovalectví do Spojených států amerických a Kanady. Druhým autorem je Jaroslav Vaculík, profesor historie a vedoucí katedry historie na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Jeho odbornou specializací jsou dějiny Čechů v zahraničí, k nimž publikoval celou řadu textů, např. *Rodinná kronika volyňských Čechů* (2006), *České menšiny v Evropě a ve světě* (2009) či *Reemigrace a repatriace Čechů a Slováků po první světové válce* (2014). Dalšími autory společné kolektivní monografie jsou Marta Dobrotková, Hana Palkovičová, Peter Švorc a František Hanzlík.

Kniha *Slovenské a české krajanské hnutie v USA* se skládá z pěti kapitol (I. *Vznik a vývin slovenského krajanského hnutia v USA do roku 1907*, II. *Slovenské krajanské hnutie v USA /1907–1914/*, III. *Vznik a vývoj českého krajanského hnutí v USA do roku 1914*, IV. *Česko-slovenský zahraniční odboj v USA /1914–1918/ – slovenský pohľad* a V. *Česko-slovenský zahraniční odboj v USA /1914–1918/ – český pohľad*), úvodu, závěru, anglického shrnutí, přehledu pramenů a literatury a jmenného rejstříku. Fotografie tvoří samostatnou přílohu, ale jsou umístěny v textu, což zvyšuje jeho atraktivnost.

V první kapitole se Marta Dobrotková věnuje proměnám slovenského krajanského hnutí ve Spojených státech amerických na přelomu 19. a 20. století, kdy se do zámoří odstěhovalo značné množství Slováků, takže vystěhovalectví získalo masový charakter. Do Spojených států tak odcházeli nejprve obyvatelé východního Slovenska, zejména z oblastí Zemplína, Šariše či Spiše, od osmdesátých let 19. století i z ostatních regionů Slovenska. Směřovali zejména do velkých průmyslových měst na východním pobřeží USA, např. New Yorku, Pittsburghu či Chicaga, resp. do jejich okolí. Do zámoří se tak v této době vystěhovalo více než 200.000 Slováků. Autorka popisuje vůdčí osobnosti krajanského života v USA (Štefan Furdek, Peter V. Rovnianek a další) i bohatý spolkový život Slováků, který se soustředil většinou okolo far, kdy finančně zajišťoval své členy v případě nemoci či úmrtí. Na konci 19. století dosáhl počet spolků ve Spojených státech téměř tří set, celonárodní organizaci, která by sjednocovala všechny americké spolky bez ohledu na náboženskou, politickou či sociální příslušnost, se však vytvořit nepodařilo. I velké spolky, jako byly Národní slovenský spolek, První katolická slovenská jednota či Matice slovenská v Americe, tříštily své síly mezi slovenskými krajaný, podobně jako slovenské noviny.

První zastřešující organizací, jež sdružovala organizace a spolky v zámoří a těšila se značnému respektu mezi Slováky v USA, se v roce 1907 stala do dnes aktivní Slovenská liga v Americe. Její příběh a osobnosti, jež se vystřídalý v jejím předsednictví (Štefan Furdek, Peter V. Rovnianek, Albert Mamatey, Ivan Bielek atd.), sleduje ve druhé kapitole Hana Palkovičová, která svůj výklad dovádí až do roku 1914. Slovenská liga rovněž pozorně sledovala dění na Slovensku, o němž informovala americkou veřejnost, přičemž neváhala upozorňovat na porušování práv Slováků, útlak nemaďarských národů v Uhrách či sílící maďarizaci v zemi (např. při událostech v Černové v roce 1907). Slovenští katoličtí kněží v USA byli současně v písemném kontaktu s Římem, takže neváhali na chyby uherské církevní správy upozorňovat i papeže a státní sekretariát Svatého stolce (např. při Hlinkově suspenzi a odsouzení v roce 1906). Kromě těchto kontaktů udržovala Slovenská liga a přední slovenští krajané v USA písemný i osobní styk se slovenským prostředím a financovala i pobyty některých krajanů v zámoří, během nichž informovali americké Slováky o situaci v Uhrách. Pokud nebyly cesty Čechů a Slováků v Americe před vypuknutím první světové války společné, oba národy sblížilo vypuknutí konfliktu v roce 1914, kdy postupně podpořily rozbití Rakousko-Uherska a vznik společného státu Čechů a Slováků.

Třetí kapitola Jaroslava Vaculíka analyzuje proměny českého krajanského hnutí ve Spojených státech amerických v období do první světové války, kdy

se ve druhé polovině 19. století stalo s odchodem 350 000 krajanů nejpočetnějším emigračním proudem z českých zemí vůbec. Motivací jejich odchodu byly převážně ekonomické důvody a chudé poměry v jejich regionu v českých zemích; nejvíce obyvatel odcházelo z okresů Kutná Hora, Čáslav, Tábor, Plzeň, Domažlice, Klatovy, Kolín, České Budějovice, Uherské Hradiště, Jihlava či Ostrava. Zajímavým způsobem J. Vaculík sleduje podmínky a způsob cestování do USA, předpoklady odchodu do zámoří, první kroky emigrantů v nové zemi, možnosti uplatnění zde, bohatou spolkovou podpůrnou, školskou, pěveckou, dramatickou či náboženskou činnost a pestrý časopisecký život mezi Čechy. Pokud žilo ve Spojených státech amerických v roce 1870 více než 36.000 občanů českého původu, kteří se usazovali zejména v New Yorku, Clevelandu, Chicagu či v jejich okolí, v roce 1910 se jednalo již o více než 539.000 našich krajanů. V největším českém americkém městě Chicagu existovaly četné národní domy, školy a tělocvičny, fungovaly zde tři české pivovary, vydávaly se čtyři české deníky, hrálo se divadlo, provozovalo se knihkupectví atd., takže se kontakt krajanů s českým prostředím udržoval mnoha různými způsoby.

Čtvrtá a pátá kapitola autorů Štefana Kucíka a Petra Švorca (slovenská část) a Františka Hanzlíka (česká část) analyzují česko-slovenský zahraniční odboj ve Spojených státech amerických v době první světové války. Ukazují, že česko-slovenské kontakty zintenzivnily teprve po roce 1914, kdy se spojení obou národů stalo nejpříjemnějším a nejlogičtějšíм důsledkem probíhajících bojů v Evropě, i když se mnozí Slováci obávali případné asimilace méně početnějšího národa v budoucím společném státě. Česká strana poprvé vyslovila sympatie osvoboditelským snahám Slováků v Clevelandu v březnu 1915 a požádala odbočky Českého národního sdružení, aby s nimi udržovaly kontakty; spolupráci mezi Čechy a Slováky v USA podporoval rovněž T. G. Masaryk. Cleverlandská dohoda byla po sérii dlouhých rokování podepsána v říjnu 1915 a stala se politickou platformou česko-slovenského zahraničního odboje v USA, přičemž slovenští historici v kapitole poukazují na porušování v ní obsaženého federativního principu rovnoprávnosti obou národů v následujícím období po jejím uzavření. Když zůstávali samotní Slováci ve Spojených státech rozdělení – zatímco někteří podporovali politické ambice T. G. Masaryka, jiní jim nedůvěřovali a přijímali je značně rezervovaně, – rozhodl se zmíněný reprezentant česko-slovenského odboje USA navštívit a podpořit zde pozici Československé národní rady. Výsledkem Masarykovy činnosti na americké půdě byly tzv. Pittsburská dohoda z května 1918 a Washingtonská deklarace z října téhož roku, z nichž pouze první zmíněné věnují slovenští historici značnou pozornost.

Epilog představuje vlastní závěr práce, kdy Peter Švorc sleduje události po roce 1918, zejména cestu představitelů Slovenské ligy v Americe na Slovensko v únoru a březnu 1919, jež se stala prvním kontaktem mezi americkými Slováky a Slováky na Slovensku po první světové válce, a současně cestu delegátů Slovenské ľudové strany do Spojených států amerických v říjnu 1919. Zatímco první cesta roku 1919 sledovala zejména poznání poměrů v nově vzniklé Československé republice, o něž slovenští a čeští krajané v USA dlouhodobě usilovali, druhá prezentovala pozice Slovenské ľudové strany a její představy o budoucnosti Slovenska v Československu americkým Slovákům (představy o postupné autonomii Slovenska).

Jazyková úroveň knihy *Slovenské a české krajaňské hnutie v USA* je na dobré úrovni. Některé informace v práci se sice opakují (např. o malé spolupráci českého a slovenského obyvatelstva před první světovou válkou (s. 52 a 62), o hospodářských důvodech emigrace českého obyvatelstva (s. 53 a 59), o Čechách v Chicagu (s. 60 a 96) atd., což však není výtka, protože slouží jako expozice pro následný autorský výklad.

Dovolím si však polemizovat s členěním monografie do kapitol. Z hlediska koncepce celé práce rozumím rozdělení textu na 4. a 5. kapitolu, kdy nám autoři předkládají odlišnou interpretaci událostí i priority zahraniční politiky z pohledu českých, resp. slovenských krajanů ve Spojených státech amerických v době první světové války, kdy je bezpochyby záměrem autorů monografie vyvolat diskuzi nad předkládanými otázkami. Domnívám se však, že by takto koncipovaná monografie mohla nabízet alternativní, „objektivní“ cestu mezi slovenským a českým vnímáním dění. Pokud je faktografická úroveň práce na velmi dobré úrovni, metodologické uchopení celé problematiky, kdy autoři primárně rekonstruovali slovenské krajaňské hnutí, což dokazuje i většina kapitol textu, není příliš šťastné. „Český příběh“ tak vlastně tvoří jen jakýsi dovětek, který celou práci tříští do chronologicky provázaných kapitol místo toho, aby v podobně šíři, s adekvátním akcentem i hloubkou poznání, sledoval česko-slovenské krajaňské hnutí v USA. Je rovněž překvapivé, že se slovenští autoři ani zmínkou nezastavili u tzv. Washingtonské deklarace, resp. Prohlášení nezávislosti československého národa, která byla podepsána v říjnu 1918 ve Washingtonu, jež patří mezi základní dokumenty československého odboje na samém sklonku první světové války a hovoří o budoucnosti Čechů a Slováků ve společném státě.

Navzdory řečenému považuji předkládanou kolektivní monografii za významný počín, který zajímavým způsobem zpřesňuje dosavadní poznání aktivit původního českého a slovenského obyvatelstva ve Spojených státech amerických a mapuje aktivity našich krajanů v zámoří, jejichž pomoc se stala

významným faktorem v boji za vznik samostatného státu Čechů a Slováků v době první světové války. Autoři sledují příběhy Čechů a Slováků v období před vznikem společného státu, aby ukázali, že se vytvoření Československa, a tím i spojení českého a slovenského krajanského hnutí v USA, stalo pragmatickým a za dané konstelace nejvhodnějším způsobem pro řešení poměrů ve střední Evropě, které nebylo výsledkem dlouhodobé spolkové, politické, náboženské, hospodářské či sociální spolupráce, ale oportunní představou nejvýznamnějších představitelů zahraničního odboje T. G. Masaryka, M. R. Štefánika a E. Beneše i českých a slovenských krajanů v USA. Vývoj pozdějších událostí dal bezpochyby tomuto výkladu za pravdu.

PhDr. Marek Šmíd, Ph.D.  
Historický ústav  
Filozofická fakulta  
Jihočeská univerzita  
Branišovská 31a  
370 05 České Budějovice  
Česká republika  
e-mail: smidma@seznam.cz